شەڕی دەوڵەت .. بەشی چوارەم … سمکۆ عەبدولکەریم

کێن ئەوانەی کە شەڕی دەوڵەتی نەتەوەیی دەکەن؟

بەشی چوارەم

(یان کەرکوك و کوردستان، یان تاماوین ئەجەنگین)…..

پرسی ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی ئێستای هەرێمی کوردستان مەسەلەیەکی زۆر هەستیارە کە سەرکردایەتی نابێت و ناشتوانێ بەهەندی وەرنەگرێت، بە گوێرەی کۆمەڵێك دیکۆمێنت و لێدوانی ڕاشکاوانەی سەرکردایەتی کورد، شەکستی گفتوگۆکانی کورد لە گەڵ ڕژێمە یەك لە دوای یەکەکانی عێراق و نەگەیشتن بە هیچ ئەنجامێك، بە شێوەیەکی سەرەکی لەسەر ئەو ناوچانە بووە، لە سەرووی هەمووشیانەوە کەرکوك، ئەو مەسەلەیە بۆ سەرکردایەتی کورد و بۆ کورد، هەمیشە وەك دوو بەرداش وابووە، بەرداشی دەستبەردابوون، یان دواخستنی بیرۆکەی سەربەخۆیی، یان دەستبەرداربوون لەو ناوچانەی کە بۆ کورد هەمیشە خاڵی ناکۆکی و نەگەیشتنە یەك بووە.

بەومانایەی تا ئەوکاتەی تەواوی ئەو ناوچانە نەگەڕێنرێنەوە سنوری جوگرافی و دەسەڵاتی کوردی مومکین نییە بتوانرێ ڕێککەوتنێکی شەڕەف مەندانە بۆ چارەسەری پرسی کورد ئەنجام بدرێ، ئێمە لە رابردوودا شاهیدی چەند گفتوگۆیەکی لەو شێوەیەین، کە بەم هۆکارەوە هیچ ئەنجامێکیان نەبووە.
لێرەوە جیابوونەوە، یان ڕێککەوتن بە بۆ ناوچە دابڕێنراوەکان، ئەمە ئەو هاوکێشە سیاسییەیە کە زۆرجار بەغدا لێیەوە بێمنەتی خۆی لە جیابوونەوەی کورد لە عێراق نیشان دەدا.
قورسی ئەم مەسەلەیە بۆ سەرکردایەتی کورد لەوەدایە، کە وەك وتم لە رابردوودا وێڕای دەست تێوەردانی ئیقلیمی و فشارەکانی ئەو وڵاتە ناوچەییانەی کە وەك یەك کێشەی کوردیان هەیە، ئەو ناوچانە هەمیشە خاڵی ناکۆکی نێوان کورد و بەغدا بووە، هەر بەم هۆیەشەوە لە گفتوگۆکانیاندا لەمەڕ چارەسەرکردنی کێشەی کورد نەگەیشتونەتە ئەنجامێك، ئەم پێك نەگەیشتنەش هەمیشە کوشتارو ماڵ وێرانییەکی دیکەی بەدوای خۆیدا هێناوە، بۆیە لە ئێستادا قایل بوون بەهەر

رێکەوتنێك یان جیابوونەوەیەك بەبێ ئەو ناوچانە سەرکردایەتی کورد دەخاتە بەردەم بەرپرسیارییەتییەکی مێژوویی و ئەخلاقی.
بەشێوەیەك دەبێت وەڵامێکیان پێ بێت بۆ کەسوکاری قوربانیانی ئەو شۆڕەشە دورودرێژەی، کە دەکرا بەبێ پێداگری لەو ناوچانە ئەو ململانێ خوێناوییە ئەوەندەی نەخایاندبا، هەروەها دەبێ وەڵامی ئەوەش بدرێتەوە کە هەموو ئەوەی لەم لەرێگەیەوە ڕوویداوە و بەسەرماندا هاتووە، هەروەها ئەو ڕووبارە خوێنەی بەم هۆیەوە ڕژاوە کێ لێی بەرپرسە؟

بە ئاوڕدانەوە لە رابردوو، هەروەها گەڕانەوە بۆ سەرچاوە مێژووییەکان دەرکەوتەوە کە سەرکردایەتی کورد لە رابردوودا چەند جارێك دەرفەتی جیابوونەوە یان ڕێککەوتنی بۆ هەڵکەوتوە، بەڵام بە هۆی سازش نەکردن لەسەر بەشێکی خاکی کوردستان، نەیتوانیوە بەهیچ بگات، لەوسەروە بەستی بەتاڵ گەڕاوەتەوە، لە سەروی هەمووشیانەوە پرسی کەرکوك، کە هەمیشە وەك خاڵی ستراتیژی لێیڕوانراوە، بەمهۆیەوە کورد درێژەی بەو کاروانە و ڕێی هەوراز و سەختە داوە، لەو پێناوەشدا قوربانی و نەهامەتی و کارەساتی گەورەی بەسەردا هاتوە، کە ناکرێ نە لەبیر بکرین نە سوودیان لێوەرنەگیرێ.
بە وردبوونەوە لەو هاوکێشە سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتی و جوگرافییەکە، دەردەکەوێ کە مەسەلەی جیابوونەوە و دروستکردنی دەوڵەتی کوردی چەندە هەوارزێکی سەختە.
بۆیە بەباشی دەزانم لەم ڕوانگەیەوە نمونە بە دوو ئەزمونی هاوشێوە و نزیك لە خۆمانی بێنمەوە.
ئەوانیش کێشەی فەلەستین و سەربەخۆیی ئیرلەندا.

دوای خەبات و تێکۆشانێکی زۆری گەلی ئیرلەندی دژ بە بەریتانییەکان بۆ گەیشتن بە سەربەخۆیی وڵاتەکەیان لە سەرەتای سەدەی بیستەمدا، وێڕای رەتکردنەوەی ئەو ئۆتونۆمییەی بەریتانیا لە ساڵی 1914 بۆ گەلی ئیرلەندی پێشنیار کرد، ئەم گەلە درێژەیان بە شۆڕشەکەیاندا، تا لە ساڵی 1921 لە ئەنجامی ڕێککەوتنێك لە نێوان هەردولا، گەلی ئیرلەندا بە سەربەخۆی گەیشت و کۆماری ئیرلەندا دامەزرا.
بەڵام ئەم ڕێککەوتن و سەربەخۆییەیان لە بەرامبەر دەستبەرداربوونیان بوو لە بەشێکی خاکەکەیان کە ئێستا پێدەوترێ ئیرلەندای باکور، کە (بەلفاست) پایتەختەکەیەتی و سەر بە بەریتانیایە، دیارە ئەم ڕێککەوتن و دەستبەرداربوونە لە بەشێکی خاکەکەیان لە لایەن تەواوی گەلی ئیرلەندییەوە شتێکی قبولکراو نەبوو، بەڵام جێبەجێکرا، بەمهۆیەشەوە شەڕی نێوخۆ لە کۆماری

سەربەخۆی ئیرلەندا سەری هەڵدا، (مایکل کولنیز) سەرکردەی رزگاری خوازی ئیرلەندا کە یەکێك بوو لەو پێنج سەرکردەیەی بەشداری گفتوگۆی نێوان ئیرلەنداو بەریتانیای کردو بە ئەندازیاری ئەم ڕێککەوتنە دادەنرێ، بەتۆمەتی خیانەتکردن لە گەل و خاکی ئیرلەندا لە کردەیەکی نەخشە بۆ دانراودا تیرۆر کرا.

ئەگەرچی ئەو هەنگاوەی مایکل بووە هۆی بەدەست هێنانی سەربەخۆیی بۆ ئیرلەندا، بەڵام بەبێ لەخۆ گرتنی سەرجەم خاکەکەی، کە رەنگە ئەگەر لەو دەمدا ئەوە ڕووی نەدابا، دیار نییە کێشەی ئیرلەندا چی بەسەر دەهات و بەچی دەگەیشت، ئایا وەك ئێمە ئێستاشی لەگەڵدابۆ هەردەبوایە لە خەبات و تێکۆشاندا بن، بەبێ بەدەست هێنانی هیچ ؟

ئەو لێکچواندانەی من بۆ ئەوە نییە بڵێم دەکرێ ئێمەش دەستبەرداری کەرکوك بین لەبەرامبەر بەدەست هێنانی سەربەخۆیی، بەڵام دەکرێ بایی ئەوەش لێیوردبینەوە و بتوانین سوود لەو ڕوداوەی ئەوان بەبەراوورد لە گەڵ کێشەی فەلەستین وەربگرین. چونکە نابێ ئەوەش لەبیر بکەین کە ئێستاش (مایکل کولنیز) لەبەرامبەر دەستبەردار بوون و راگەیاندنی سەربەخۆیی ئیرلەندا بەبێ (بەلفاست) بەشێك لە خەڵکی ئیرلەندا ئەم سەرکردەیەیان بە خائین و بە شێکیشیان بە شۆڕشگیری دەزانن.

کاتی ئەوە هاتوە سەرکردایەتی کورد ڕاشکاوانە ئەوەی بیری لێدەکاتەوە بە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی ڕابگەیەنێ، چونکە تا ئێستا ڕوون نییە ناوچە کوردستانییەکانی دەرەوەی هەرێمی کوردستان دەکەونە کوێی ئەو پرۆسەی ڕیفراندۆمە، ئەوە ڕوون و دیارە کە ڕیفراندۆم لە سەرتاسەری ناوچە کوردستانییەکان بەڕێوە دەچێ وەك ڕایانگەیاندوە (ئەوە ئەگەر کرا) بەڵام بەڕاستی ڕوون و ئاشکرا نییە چۆن؟

لە پەراوێزی ئەو ناوچانەوە نمونە بە فەلەستین و قودس دێنمەوە کە لە بەشی پێشتریشمدا نمونەم بە ئیرلەندا هێنایەوە.

ساڵی 1946 سەرکردەکانی بزووتنەوەی سەهیونییەت، سەرۆکی ئەوکاتی ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکایان ئاگادارکردەوە، کە ئەوان رازین بە دەوڵەتێکی یەهودی لە سەر بەشێکی خاکی فەڵەستین، ئەمە بووە هۆی ئەوەی کە هەر یەك لە یەهودییەکان و ئەمریکا ئەم مەسەلەیە بخەنە بەردەمی نەتەوە یەکگرتوەکان و فشاریش بخەنە سەر کۆمەڵەی گشتی و ئەو لێژنەیەی نەتەوە یەکگرتوەکان، کە تایبەت بە فەڵەستین دروستیان کردبوو، بۆ ئەوەی لاریان نەبێت لەو پرۆژە پێشنیارکراوەی کە لە ساڵی 1947 بەرزیان کردبۆوە بە مەبەستی دابەشکردنی

فەڵەستین.

پڕۆژەکە بریتی بوو لە دابەشکردنی فەڵەستین بۆ سێ بەش:
ڕوبەری لە (56%) بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی یەهودی، روبەری لە (43%) یش بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی عەرەبی، بەشی سێیەمیش کە جیاکرابۆوە بریتی بوو لە (1%) کە قودس و دەوروبەری دەگرتەوە، بکرێتە ناوچەیەکی نێو دەوڵەتی و نەتەوە یەکگرتووەکان بەڕێوەی بەرێت.
عەرەبەکان دژی ئەم دابەشکردنە بوون و بە تەوای رەتیان کردەوە، بەڵام کۆمەڵەی گشتی لە ژێر فشاری ئەمریکا ئەم پڕۆژەی دابەشکردنەی پەسندکردو دەوڵەتی یەهودی دامەزراند، بەڵام عەرەبەکان بە هۆی رەتکردنەوەو رازی نەبوون بە دابەشکردنەکە، ئێستاشی لە گەڵدابێت نەیانتوانی دەوڵەتی فەلەشتینی دابمەزرێنن.

لێرەوە من دەڕوانەمە پرسی سەربەخۆی کوردستان، کەرکوك –ی کوردستان و قودس-ی فەڵەستین و بەلفاست-ی ئیرلەندا لە سێ قوناغی جیاوازدا هاوشێوەی یەکترن، ئەمە ئەو هاوکێشە سیاسییەیە کە دەبێت سەرکردایەتی کورد باش لێیی تێبگات و ئەم دروشمە بکەینە خاڵی سەرەتای بیرکردنەوە لە سەربەخۆیی، (یان کەرکوك و کوردستان، یان تاماوین ئەجەنگین).

سمکۆ عەبدولکەریم